

TEKST 1 DIALECTEN IN HET NAUW

- 1 De gemiddelde Nederlander heeft een tweeslachtige houding ten aanzien van dialect. Hij wil niet voor onbeschaafd aangezien worden, dus spreekt hij het liefst Standaardnederlands. Aan de andere kant schaamt hij zich niet om in een huis te wonen waarop met koeienletters 'Uiterjoon' of 'Drijhuzen' staat, woorden die duidelijk uit een dialect komen. Kortom, het is lomp om dialect te spreken, maar grappig of leuk om het in bepaalde situaties te gebruiken.
- 2 Een soortgelijke tweeslachtigheid heeft de overheid: ze bestrijdt de dialecten niet, maar ze stelt te weinig financiële middelen beschikbaar om ze voor de ondergang te behoeden. Dat laatste valt af te leiden uit een brochure die bezoekers van de zevende Nederlandse Dialectendag in Middelburg eind vorige maand konden meenemen.
- 3 De Nederlandse politiek geeft te weinig aandacht aan het dialect. Ook aan de verdraagzaamheid met betrekking tot het dialect schort het een en ander. Sprekers van een dialect kunnen door hun manier van spreken benadeeld worden. De Stichting Nederlandse Dialecten, de SND, benadrukt echter dat de variatie in de streektalen van Nederland juist aantrekkelijk is. Het is niet achterlijk om in de dagelijkse omgang met streekgenoten een dialect te spreken. In contacten met andere Nederlanders zal het gebruik van het Standaardnederlands noodzakelijk zijn. Sprekers van een streektaal passen zich dan zonder moeite aan.
- 4 Her en der zijn stichtingen en clubs ontstaan, die zich inspannen om het dialect te behouden. Deze toegenomen belangstelling is vooral ontstaan, doordat de dialecten het al jaren moeilijk hebben. Soms hebben de clubs een sterk hobbyistisch karakter, waarbij de beoefenaren met inzet van veel vrije tijd en middelen hun streektaal proberen te bewaren. Het wordt haast een modeverschijnsel om opzettelijk de streektaal te gebruiken.
- 5 Er zijn ook activiteiten met een bijna wetenschappelijk karakter. Zo werd op de Dialectendag de aanvulling op het Zeeuwse Woordenboek aan de commissaris van de koningin overhandigd. Er is 30 jaar aan gewerkt; 20 jaar om het samen te stellen en 10 jaar om sponsors voor de uitgave te vinden. Met het samenstellen van het Zeeuwse Woordenboek zelf was destijds 40 jaar gemoeid. Opvallend was dat de commissaris een warm pleidooi hield voor het gebruik van de streektaal in het openbare leven, omdat dit mensen bij elkaar brengt ('door deze taal van het hart'), maar daarbij zijn toehoorders in 'gewoon' Nederlands aansprak.
- 6 Door de toegenomen mobiliteit van de Nederlanders, de uitbreiding van het onderwijs en de opkomst van de moderne media zijn de streektalen de laatste eeuw razendsnel afgekalfd. Uit eigen ervaring kan ik over de veranderde rol van dialecten meepraten. Mijn geboorteplaats in de Alblasserwaard kenmerkte zich door een eigen(aardig) taaltje: het Baggerdurps met een eigen woordenschat en uitspraak. Thuis en op straat gebruikte je het volop, maar elders paste je het taalgebruik aan of hield je je mond. De tweetaligheid was voor de meesten geen probleem. Het is van groot belang dat de moedertaal en de officiële taal rustig naast elkaar blijven bestaan. Ze bijten elkaar absoluut niet.
- 7 Niet alleen door de maatschappelijke veranderingen zitten dialecten in een moeilijke situatie. Ook het beeld dat men van dialectsprekers heeft en daarnaast de geringe waardering voor het dialect zorgen voor een achteruitgang van deze streektalen. Mijn dialect werd vooral als afwijkend ervaren toen ik na de middelbare school buiten het dorp onderwijs ging volgen. Hoewel de indruk werd gewekt dat je – samen met je dorpsgenoten – door je taal niet volwaardig was, deed je verder niet onder voor andere studenten. Na het slagen voor de akte voor onderwijzer kon je als ieder ander aan de slag.
- 8 Onderzoek bevestigt mijn indruk: de beheersing van de Nederlandse taal door in het dialect opgevoede kinderen is in geen enkel opzicht zwakker dan die van hun in de standaardtaal opgevoede leeftijdsgenootjes. Toch ergerde men zich aan bepaalde vreemde klanken, die wij als schijnbaar buitenaardse wezens uitten. Er werd de spot mee gedreven of wij werden nageaapt.

- 9 Het is voor de meeste dialecten vijf voor twaalf. Er is meer dan ooit behoefte aan financiering voor onderzoeksprojecten, volgens de SND. Omdat de streektalen spreektaal zijn, is het zeker hard nodig ze te boek te stellen en op band of cd op te nemen, want de sprekers sterven uit. Ik vraag me af of er altijd subsidies moeten worden gegeven. Misschien wel voor grotere wetenschappelijke onderzoeksprojecten. Maar het aardige en uitdagende van het streektaalwerk zit 'm vooral daarin dat streektaalliefhebbers zich financieel moeten weten te redden. Door het uitgeven van boeken, cd's, kaarten en ander materiaal kom je in de belangstelling en kun je gelden voortbrengen voor grotere projecten. Dat maakt creatief en voorkomt verkwisting van gemeenschapsgeld.
- 10 De SND-brochure stelt dat alle dialecten een volwaardige grammatica en woordenschat hebben. Dat wil niet zeggen dat de verschillen altijd groot zijn. Mijn streektaal verschilt voor 90 procent van het Nederlands door de uitspraak. Het resterende verschil zit in de eigen woordenschat (in mijn geval mooie woorden als: trule, meezikke, kluitruif, fuuchie, voor rollen, muggen, hark, vuiltje). Er zijn ook wat grammaticale eigenaardigheden (gaoneme – gaan wij), maar van een geheel eigen woordenschat is in mijn dialect geen sprake.
- 11 Hoewel ik het niet eens ben met alle stellingen in de brochure van de SND, vind ik het zeker nodig om de streektalen te inventariseren. Maar het is ook belangrijk dat gemeenschapsgeld daarbij terecht en kritisch wordt gebruikt.

*naar een artikel van Jacques Kraaijeveld,
Algemeen Dagblad, 2 april 2003*

TEKST 1 DIALECTEN IN HET NAUW

- 1p ● 1 Wat is het verband tussen alinea 4 en 5?
A Alinea 5 geeft een verklaring voor de inhoud van alinea 4.
B Alinea 5 geeft een uitleg bij alinea 4.
C Alinea 5 noemt een gevolg van de inhoud van alinea 4.
D Alinea 4 en 5 vormen samen een opsomming.
- 2p ○ 2 In de alinea's 6 en 7 staan oorzaken van de achteruitgang van dialecten.
→ Noem vier van deze oorzaken.
Gebruik per oorzaak niet meer dan 10 woorden.

Gebruik onderstaande informatie voor het beantwoorden van de vragen 3 en 4.

We kunnen deze tekst verdelen in vier delen:

deel 1 : houding ten aanzien van dialecten

deel 2 : groeiende interesse voor dialecten

deel 3 : oorzaken voor achteruitgang van dialecten

deel 4 : maatregelen voor het behoud van dialecten

- 1p ● 3 Bij welke alinea begint deel 2 Groeiende interesse voor dialecten?
A alinea 2
B alinea 3
C alinea 4
D alinea 5
- 1p ● 4 Bij welke alinea begint deel 4 Maatregelen voor het behoud van dialecten?
A alinea 7
B alinea 8
C alinea 9
D alinea 10
- 1p ○ 5 "De tweetaligheid was voor de meesten geen probleem." (alinea 6)
→ Citeer de zin uit alinea 3 waarin hetzelfde wordt beweerd.
- 1p ● 6 Over welke eigenschap van dialectsprekers gaat alinea 7 vooral?
A de beperkte belangstelling
B de intelligentie
C het negatieve imago
D het opleidingsniveau
- 1p ● 7 Waarom kunnen een dialect en het Standaardnederlands gewoon naast elkaar bestaan volgens de auteur?
omdat een dialect en het Standaardnederlands
A door verschillende soorten mensen gebruikt worden
B een heel verschillende ontstaansgeschiedenis hebben
C in verschillende situaties gebruikt worden
D vaak maar heel weinig van elkaar verschillen

- 1p ● **8** Wat is de hoofdgedachte van de tekst "Dialecten in het nauw"?
- A** De dialecten hebben het erg moeilijk, maar dankzij de toegenomen belangstelling zullen ze voor de ondergang behoed worden.
 - B** De dialecten verdwijnen vooral, doordat de burgers en de overheid weinig belangstelling hebben voor de dialecten.
 - C** Het dialectgebruik is sterk afgenomen en het is belangrijk de dialecten vast te leggen nu het nog kan.
 - D** Hoewel er nauwelijks belangstelling is voor de dialecten, moet de overheid financiële middelen beschikbaar stellen voor onderzoek.
- 1p ● **9** Een schrijver kan in een tekst gebruik maken van:
- 1 feiten
 - 2 de eigen mening
 - 3 de mening van anderen.
- Waarvan maakt de schrijver van deze tekst gebruik?
- A** 1 en 2
 - B** 1 en 3
 - C** 2 en 3
 - D** 1, 2 en 3
- 1p ● **10** Een schrijver kan met zijn tekst de volgende doelen hebben:
- 1 informeren over een verschijnsel
 - 2 de lezer aansporen tot actie
 - 3 de lezer overtuigen van zijn mening
 - 4 gevoelens over een verschijnsel tot uitdrukking brengen.
- Welke zijn de belangrijkste doelen van de schrijver met deze tekst?
- A** 1 en 3
 - B** 1 en 4
 - C** 2 en 3
 - D** 2 en 4